

І. Роздобудько та їх вивчення у школі, то можна сказати, що жіноча література може взяти на себе функції висвітлення глибинних життєвих досвідів, які наразі в українській літературі описані досить поверхнево та бути на рівні тих творів, яким приділяється достатньо уваги під час вивчення літератури у школі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волошина Н. Сучасний урок літератури в школі. Наукові основи методики літератури: навч-метод. посіб. / за ред. док. пед. наук, проф., чл.-кор. АПН України Н. Й. Волошиної. Київ: Ленвіт, 2002. 344 с.
2. Мовчан Р. В. Українська література. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 10-11 клас. Рівень стандарту. Київ, 2017 (чинна з 01.09.2018).
3. Печорна О. Кола на воді. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного дозвілля», 2013. 288 с.
4. Роздобудько І. ЛСД. Ліцей слухняних дружин. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного дозвілля», 2014. 320 с.
5. Роздобудько І. Одного разу... (неправильна книга). Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного дозвілля», 2014. 224 с.
6. Роздобудько І. Переформулювання. Київ: Нора-Друк, 2007. 340 с.
7. Усатенко Г. О., Фасоля А. М. Програма Українська література. 10-11 класи. Профільний рівень. Київ, 2017 (чинна з 01.09.2018).

Kornienko A. Study of modern women's prose in school.

The article considers the program of Ukrainian literature and analyzes the problem of studying modern women's prose at school. A parallel study of modern women and works with similar issues and themes is proposed.

Key words: *modern lesson of Ukrainian literature, modern women's prose, curriculum of Ukrainian literature, works of Iren Rozdobudko and Olena Pechorna.*

Д. Ю. Коцаревська

Науковий керівник – проф. Л. М. Горболіс

ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ ОПОВІДАННЯ «ШУКАЮЧИ СОБОРУ» ОКСАНИ ЗАБУЖКО

У статті розглянуто художні особливості оповідання «Шукаючи собору» сучасної української письменниці О. Забужко, висвітлено проблематику, досліджено своєрідність образу головної героїні, виявлено специфічні риси хронотопу, побудови тексту в цілому, з'ясовано наявність феміністичних рис та автобіографічної складової твору.

Ключові слова: *оповідання, жінка, психологічна характеристика героя, мистецтво, автор.*

Постановка проблеми. Творчість української письменниці О. Забужко є інтернаціональним літературним здобутком, цінним скарбом прогресивних ідей, неординарних образів, багатогранних символів, потаємних смислів. Це інтелектуально потужний масив постмодерної думки, яка висвітлює реалії життя сучасної української жінки. Мала проза О. Забужко є концентрацією її сильного літературно-художнього слова,

панорамою життя психологічно травмованих жінок, на долю яких випали випробування їхньої мужності. Порушена в оповіданні «Шукаючи собору» проблематика є суспільно значущою й потребує подальшого дослідження.

Мета статті – з'ясувати художню самобутність оповідання О. Забужко «Шукаючи собору».

Аналіз актуальних досліджень. Феміністична проза О. Забужко привертає увагу багатьох літературознавців. Ґрунтовні дослідження з цієї теми здійснили Я. Голобородько, Л. Дибка, О. Задорожна, Б. Пастух, Г. Рижкова, Л. Масенко, О. Корабльова, Т. Тебешевська-Качак, М. Андарачна, Ю. Єгорова, О. Галушко, Т. Олійник, Ю. Кульбабська та ін. Навколо епатажної феміністичної прози О. Забужко доволі багато суперечок. Однак безсумнівним є факт величезного вкладу авторки в літературну скарбницю українського письменства та її впливу на сучасне суспільство, яке вона сколихнула порушеною у творах проблематикою. М. Андарачна та Ю. Єгорова зазначають, що О. Забужко започаткувала в українському суспільстві дискусію на тему жінки й жіночності, а літературу збагатила особливою манерою жіночого письма й індивідуального погляду на сучасний світ [1, с. 8]. О. Забужко є однією із найяскравіших представниць жіночого літературного стилю, продовжувачкою традицій Лесі Українки та О. Кобилянської. У її творчості концепція феміністичного письменства зазнала оновлення, художнього вдосконалення. Т. Тебешевська-Качак виділяє такі характерні постмодерні тенденції у прозі цієї мисткині: деформація усталеного наративу, зміна структури «автор – герої – реципієнт», активне застосування психоаналітичного й біографічного принципів [5, с. 47]. Підтвердження актуальності малої прози О. Забужко знаходимо в статті Я. Голобородька, який наголошує, що в текстах авторки «пульсують ментальні “фішки” нинішньої доби» [2, с. 74]. І це не дивно, адже зображений період має свої особливості, «вирізняється почуттєвою розхристаністю, феєричною строкатістю, інтелектуальною еkleктичністю й ціннісною сумбурністю» [2, с. 74]. Чимало аспектів у прозі О. Забужко залишаються ще не висвітленими. Це стосується й оповідання «Шукаючи собору».

Виклад основного матеріалу. Оповідання «Шукаючи собору» О. Забужко написане 1981 року й вирізняється серед інших зразків феміністичної прози малих жанрів. Прикметною є змішана оповідь від третьої та першої особи. Твір має два вектори розгортання: зовнішній (послідовний опис дій головної героїні), і внутрішній (складні комплекси хаотичних думок, переживань, спогадів, почуттів), що постійно

взаємодіють, вступаючи в розповідь неочікувано, випробовуючи увагу й спостережливість читача, стимулюючи до повторного перечитування й осмислення. Героїня побачила огорожу, що передувала собору, – чавунну решітку старовинного литва. Металева конструкція навіяла образ монастирського саду з черницями, які ходять у чорному вбранні навіть спекотного літнього дня. Однак внутрішній голос зупиняє політ фантазії дівчини, проте вона чинить йому опір: «...гей-гоп, ану годі. Ну чому, чому, що я такого?.. Годі, цить, кажу тобі. Ти прийшла сюди глянути на собор, так? Ну то й дивися, і скінчили на тому» [4]. Така фрагментація думок головної героїні повторюються неодноразово. Фразу «гей-гоп, ану годі» дівчина вживає в моменти глибокого занурення в спогади та активної рефлексії. Це ніби стоп-слова, щоб знову не повертатися в минуле та не ранити серце гострими лезами пам'яті.

Приїзд головної героїні до містечка – це порив її змученої душі, яка шукає своєрідного зцілення, того жаданого «собору». Молода художниця потерпає від конфлікту зі світом, від нерозуміння її як особистості, жінки, митця і, врешті-решт, звичайної людини, котра втомилася від буденного метушливого життя. Потрібно зробити перерву в цій нескінченній низці безликих днів у великому місті: «...на мене чекають справи, безліч справ, задавнене видавниче замовлення, вони всі чомусь хочуть, щоб я ілюструвала їхні паскудні книжки, що геть скидаються одна на одну, я входжу в моду, аякже, ось зараз підведуся й піду глянути на собор, може, це єдине, чого мені справді хотілося всі ці роки...» [4].

Чоловік, із яким вона познайомилася у видавництві і з яким довгий час зустрічалася («у світлому полотняному костюмі, з твердими, як сіре каміння, очима» [4]), не зміг зрозуміти причин творчої кризи дівчини. Головна героїня зауважує: «...я вже півроку нічого не пишу, бо перед тим хтозна-скільки часу робила однакові ілюстрації до їхніх однакових книжок, як же ти цього не розумієш, милий?» [4]. Протагоністка боїться втратити яскравість давньої мрії, загубити талант в одноманітності запитів світу, втратити насолоду та запал, що їх раніше приносила улюблена справа всього життя.

Її психологічний стан похитнувся після смерті улюбленого художника (у творі він названий «Той»). Репродукції його картин школярка вирізала з кольорових журнальних укладок та ховала під партю, щоб не побачила вчителька. Саме ці картини надихнули дівчину та привели до столиці. Однак подальші роботи майстра уже не мали того потужного струменя

творчої енергії, яким заряджалася головна героїня: «...а по них настали інші, схожі картини, і інші картини, схожі на попередні, це було так, ніби *Той* увесь вік робив послідовні фотографічні відбитки з одного знімка, і кожен наступний відбиток виходив дедалі блідішим...» [4]. Зовнішній вигляд видатного майстра зовсім не відповідає образу успішного, щасливого художника: «*Той* сидів під стіною, схожий і несхожий на всі свої портрети в довідниках, зсугулений, у сірому домашньому светрі, й обертав у долонях порожню склянку» [4]. Авторка акцентує на обличчі, яке «здавалось, ось-ось обвалиться, наче вогка штукатурка» [4]. Митець утрачає жагу до життя, коли не може вповні реалізувати свій творчий потенціал, не знаходить справжніх поціновувачів свого таланту й поступово безповоротно згасає, адже мета його існування втрачає сенс. Закони сучасного суспільства отруюють творчу особистість – від неї залишається лише непродуктивний механізм. Невідворотності жорстокого та нещадного реального світу найбільше боїться головна героїня, стан непевності весь час переслідує її, ховаючись у її власній тіні.

Спроби талановитої особистості протестувати й боротися закінчуються невдачами. Тому остання надія головної героїні оповідання О. Забужко – знайти собор, своє щасливе майбутнє, де немає часу повертатися назад та жалкувати за минулим. Упродовж усього твору головна героїня сумнівається в тому, що зможе самотійно знайти собор, вона навіть не впевнена, що він узагалі є. Залишалося тільки обійти навколо огорожі й дізнатися напевно, однак їй бракує сили це зробити. Після чергового напливу спогадів внутрішній голос переконує, що вона «знайде собор, коло якого зросла», «свій собор, що може виявитися в будь-якому місці» [4]. Героїня ладна навіть не повертатися до Києва, прагне оселитися в цьому містечку, у готельчику на майдані, й малювати завулок, куди виходить вікно її кімнати. Усе це вона прагнула зробити разом із коханим чоловіком, однак зараз схиляється до думки, що зможе почати життя знову самотужки.

О. Забужко порушує важливі для сучасності проблеми: самореалізація особистості, конфлікт особистості та суспільства, протистояння митця реаліям, пошуки щастя. Оповідання несюжетне й складається з думок і спогадів головної героїні, які розкривають її важкий психологічний стан. Невизначеність, сумніви, жаль, напруження, стрес передаються яскравими спалахами, окремими лаконічними фразами, швидкоминучими картинками, що переплітаються, непередбачувано змінюючи одна одну, не даючи

читачеві змоги вповні оцінити описану ситуацію, ускладнюючи таким чином сприйняття сказаного. Така подача матеріалу має ефект кадрів кінофільму, що їх устигаєш запам'ятати, проте через їхнє міксування не можна точно визначити, кому належить та чи інша фраза. Минулий час тісно межує з теперішнім, на таких зіткненнях постійно перебуває головна героїня. Їй необхідно подолати своє минуле та зробити крок у щасливе майбутнє. У змалюванні образу головної героїні відчувається розрив між почуттєвим та раціональним, що передається розповіддю від першої особи та своєрідним «спогляданням зі сторони». Така роздвоєність протагоністки свідчить про активну боротьбу з минулим, ще не загоєні рани її тендітної душі.

В оповіданні О. Забужко «Шукаючи собору» феміністичні мотиви вибудовуються навколо складного світу переживань, особливостей психології головної героїні-жінки, її конфлікту зі світом, стосунками з чоловіками. Уведення у твір безіменного персонажа розширює змалювану картину, передає високу ймовірність того, що схожа ситуація може з'явитися в житті кожної жінки, особливо мисткині.

Автобіографічні елементи в оповіданні трансюються за допомогою нарації – розповіді від першої особи, що скеровує на своєрідне зближення образу головної героїні з авторкою. Розмірковуючи про літературну діяльність, про долю митця та його місце у світі і взаємодію з суспільством, О. Забужко наголошує: «Відповідальність письменника полягає в тому, щоб говорити правду... бо коли ви докопуетесь до істини на матеріалі своїх власних почуттів, то мати мужність сказати правду передусім собі... Не вжахнутись, не піти легким шляхом, як нас учили і як це прийнято...» [3]. Доля головної героїні оповідання ніби відображає один із варіантів життєвого сценарію, який письменниця жодним чином не хотіла б повторити.

Висновки. В оповіданні О. Забужко «Шукаючи собору» порушено актуальні для сучасного суспільства проблеми самореалізації творчої людини, конфлікт особистості та суспільства, протистояння митця реаліям, шляхи пошуку щастя. Головна героїня бореться зі страхами з минулого, намагається знайти своє місце у світі. Серед художніх особливостей оповідання – феміністична та автобіографічна складові, розгортання подієвості у двох площинах – реальному часі та у свідомості героїні-жінки, її думках, переживаннях, спогадах, почуттях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андарачна М. М., Єгорова Ю. М. Контент жіночності (на матеріалі текстів Оксани Забужко "Сестро, сестро", "Я, Мілена" та повісті "Дівчатка"). *Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Сер.: Літературознавство*. Вип. 1(1). Харків, 2014. С. 3-10.
2. Голобородько Я. Сексментальна траєкторія Оксани Забужко. *Слово і Час*. № 12. Київ, 2009. С. 74-79.
3. Забужко О. В українській культурі не було місця для осмислення екзистенційного досвіду жінки [бесіда з письм. / записав Дмитро Стус]. *Дзеркало тижня*. № 4 (429). 2003. С. 19. – URL: <https://web.archive.org/web/20060615113038/http://www.zn.kiev.ua/ie/show/429/37460>
4. Забужко О. Шукаючи собору. Електронна книга. Клуб сімейного дозвілля. Харків, 2014. – URL: <https://www.yakaboo.ua/shukajuchi-soboru.html>
5. Тебешевська-Качак Т. Автобіографізм як принцип нарації та характеротворення у прозі Оксани Забужко. *Слово і Час*. № 2. Київ, 2004. С. 39-47.

Kotsarevska D. Artistic features of the story "Looking for the cathedral" by Oxana Zabuzhko.

The article considers the features of the story "Looking for the Cathedral" by modern Ukrainian writer O. Zabuzhko, highlights the issues, explores the originality of the image of the main character, identifies specific features of the chronotope, construction of the text as a whole, clarifies the presence of feminist features and autobiographical component.

Key words: story, woman, psychological characteristic of the hero, art, author.

Л. Ю. Літвінова

Науковий керівник – проф. Л. М. Горболіс

ДЕВІАНТНА ПОВЕДІНКА ГЕРОЇВ РОМАНУ СЕРГІЯ ЖАДАНА «МЕСОПОТАМІЯ»

У статті з'ясовано особливості зображення постмодерного суспільства в прозі С. Жадана. На прикладі роману «Месопотамія» досліджено специфіку героїв письменника, виділено ключові фактори формування характерів і світоглядів персонажів, що зумовлені впливом суспільства, середовища й родини. Проаналізовано психосоціальні особливості девіантної поведінки героїв «Месопотамії», виділено різні форми її вияву, означено основні причини виникнення.

Ключові слова: постмодернізм, роман, девіантна поведінка, криза ідентичності, деструктивність, постколоніальний герой.

Постановка проблеми. Сучасна українська література початку ХХІ століття – явище яскраве, неординарне та різноманітне. Вагоме місце в літературі постмодерного періоду посідає творчість С. Жадана. Феномен його доробку полягає в руйнуванні стереотипів і штамів, кардинально новому погляді на людську особистість. Одна з визначальних проблем його творчості – «криза ідентичності». Девіація героїв у романі «Месопотамія» відбувається за рахунок перебудови психологічної особистості індивіда, деструктивних відносин із навколишнім світом та людьми.